

Starý bojovník v novém světle

Arthur Shearly Cripps

Na výpravu jsme vypluli dlouho před rozbřeskem. Naším plavidlem byla nákladní loď přestavěná na obrněný parník. Posílili jsme obsluhu lodních děl i indickou lodní hlídku tak, že jsme v jedné zátoce nabrali důstojníky a domorodé vojáky (*askarie*). Z pevniny jsme si také vypůjčili kulomet Maxim, aby bylo silnější naše dělostřelectvo. Tu noc jsem měl na palubě hosta, jímž byl veselý padre. Zdálo se mi, že se svému povolání věnuje s rozkoší, a považoval jsem ho za velice schopného člověka. Já jsem si ve své profesi počínal dosti nezkušeně a on mi pomáhal pochopit, v čem tkví má pochybení, a to co se týče jak přirozenosti, tak milosti. Podle mne měl přesně ten druh úsměvu, při kterém srdce věřícího námořníka pookřeje. Lákaly ho nové vzrušující zážitky, kvůli nimž také přišel na palubu naší lodi.

Nahoře na lodním můstku jsme se natáhli na polní lůžka, ale i když elektrické lampy pohasly a kolem se rozhostila tma, neusnuli jsme. Jeden druhého jsme se zeptali na věk a povídali jsme si o místech v Anglii, která jsme znali za mírových časů. Potom jsme se domluvili, že ráno vstaneme brzo. Náš náhlý útok měl začít ještě za tmy. Na půl šestou byla objednána káva a s bojovou akcí se dalo počítat těsně po šesté. Kladli jsme si otázku, zda naši loď opravdu nazítří čeká palba ze starého polního děla a z maxima. Barvitě jsem líčil, jak to s naším parníkem nejspíš zatřeše, až zahájíme střelbu ze čtyřpalcového děla. V šeru jsme se pak bavili o práci. Poslední dobou jsme ani on ani já neměli pro tu úchvatnou profesi moc příležitostí.

Je správné modlit se, aby se našim v boji dařilo? Já jsem měl při takovém modlení stále mravní zábrany, ale můj nový přítel se jim trochu posmíval. „Copak existuje nějaký německý bůh, který bojuje proti kmenovému bohu Angličanů?“ zeptal jsem se poněkud neutlivě. Můj přítel mi dal najevo, že ho to pohoršuje. Omluvil jsem se. „Nejvyšší moc z toho vynechme,“ řekl jsem. „Uvažujme o tom, jak budou v této válce působit svatí. Mají se snad rvát, jako se rvali bohové v Homérovi? Bude snad anglický svatý Jiří stát proti německému svatému Michaelovi a podobně?“ Zdálo se však, že mého přítele příliš nezajímá ani Homér, ani životopisy svatých. Podotkl, že je ve službách Církevní misijní společnosti, že není žádný historik středověku. Naše debata utichla a on zamumlal: „Dobrou noc.“

Spal jsem dost neklidně a probudil jsem se dlouho předtím, než loď vyrazila plnit svůj nelítostný úkol. Když už se nějakou chvíli řítila plnou parou vpřed, vykradl jsem se tmou do umývárny. Když jsem vyšel ven, začínalo už šedavě svítat. Odšoural jsem se na zád' a podíval se přes hrazení paluby, abych zjistil, jak daleko jsme už dopluli. Poblíž mne stál kulomet vypůjčený z pevniny, obložený pytlí s pískem, ale službu konající důstojník ještě spal. Jeho kolega, důstojník rozvědky, který s námi den předtím večerel, chrápal na vedlejším lůžku. Stál jsem, prohlížel jsem si tmavý ostrov v měsíčním světle a začal jsem se modlit svoji oblíbenou modlitbu pro takovéto chvíle, v níž jsem prosil Boha, aby v den bitvy nechal

svatého Michaela bdít nad našimi životy. Modlitbu jsem mumlal téměř neslyšně, ale zřejmě ji kdosi zaslechl. Z pytlů s pískem se zvedla štíhlá postava oděná v khaki uniformě, kterou jsem předtím nezpozoroval.

„Modlíte se za úspěch bitvy?“ zeptala se.

Nejdříve jsem se lekl, ale pak jsem trochu rozpačitě přisvědčil.

„A jak se dnes lidé modlí za úspěch bitvy?“ pokračoval neznámý ve výslechu. Hovořil tak vlídným tónem, že se mu podařilo mě uklidnit. A tak jsem mu pověděl, zač se modlím.

„To zní jako dobrá modlitba, lepší než mnohé, které jsem v životě slyšel,“ připustil a zase si sedl. „V dnešní době někteří lidé při modlitbě zapomínají na druhou polovinu Bible.“ Nadšeně jsem souhlasil.

„Já předně nevěřím,“ pokračoval, „že svatý Michael touží vyhladit Angličany, *askarie* nebo Němce. Určitě je lepší modlit se k němu tak, jak jste se modlil vy. Řekl bych, že ho oslovují spíš záporné než kladné činy, spíš záchrana než zkáza.“

Hovořil zvučným hlasem, který se zjevně rozléhal. Důstojník od kulometu cosi zabručel a začal se zvedat z lůžka.

Ten narušitel spánku však bez zaváhání pokračoval: „Svatý Michael má jistě mnohem lepší představu o tom, kdo je skutečný nepřítel, než někteří z těch, co ho vzývají.“

Potom na mě začal mluvit důstojník v pyžamu a nit řeči toho druhého se přetrhla. Když jsem odcházel, abych se ustrojil, na pytlích s pískem už nebyl. Vylezl jsem po žebříku a dal jsem si kávu. Krátce nato se všichni přesunuli na svá stanoviště. Vplouvali jsme do zátoky v nádheře onoho jitra, ověšeného jantarovou žlutí, nachem a šedí pírek. Obsluha čtyřpalcového děla byla připravena a já jsem stál a snažil se přečíst Modlitbu před bitvou, vytištěnou drobným písmem. Šeptem jsem vysvětlil své počínání, svému veselému kolegovi, který byl tím, k čemu se podle všeho schylovalo, o dost nadšenější než já. Pak ke mně kdosi přistoupil a promluvil na mne. Nebylo pochyb o tom, že je to můj přítel od pytlů s pískem. Nyní jsem ho viděl už zcela jasně. Byl to určitě důstojník. Stál tam v khaki uniformě, štíhlý a elegantní, ale neměl na sobě ani jednu hvězdu či jiný odznak hodnosti. Zapomněl snad na ně ve zmatku tohoto rušného rána? Prohodil ke mně jen několik slov a přešel k obsluze děl. Záhy se loď děsivě roztřásla palbou čtyřpalcového děla. Říkali, že ostřelujeme zákop, který se táhne nahoru po svahu. Seděl jsem chráněn hrazením paluby poblíž několika klečících střelců, ale nijak mě to netěšilo. Na naše výstřely neodpovědělo žádné nepřátelské dělo. Tahle válečná operace se zdála být dost jednostranná.

„Je to děsivá zbraň,“ poznamenal se značným uspokojením můj kolega cestou k podstavci, na němž stálo dělo. Člověk se musel modlit za lidi na tom kopci, bezbranné vůči jeho hroživé síle, musel se modlit za zásah svatého Michaela k jeho velícímu důstojníkovi. Nekonečné chvíle se táhly, loď se zvolna sunula vpřed a kdesi začal zvonit zvon. Znovu a znovu zaznívalo i chmurné volání námořníka, který měřil olovnicí hloubku vody. Potom jsme se opět zastavili a v ústí našeho děla to zahřmělo a vyšlehl z něj plamen.

„Takový dav *askariů*, celý kopec se jimi černá!“ křikl signalista na doktora, když kolem uháněl se vzkazem. Se zájmem jsem sledoval, jak zaměřovač znovu směřuje dračí hrdlo. Co však s tím má společného můj přítel od pytlů s pískem? Pohyboval se mezi vojáky obsluhujícími dělo a nikdo mu nic neřekl. Jeho ruce se dotýkaly děla poté, co s ním manipuloval pověřený zaměřovač. Ostřelovali jsme ještě jinou pozici a potom další. Poté vše utichlo a někteří z nás chvátali na snídani.

Hodně se mluvilo o tom, kolik nepřátel jsme asi mohli zabít a s největší pravděpodobností zabili. Zásobovací loď, která plula v závěsu za námi, nám posloužila dobře. Ti na břehu měli o důvod víc zůstat na svých pozicích, neboť se báli, že loď veze bojové jednotky, které chce vysadit na břehu. Nyní pomalu odplouvala pryč. Kolik jsme jich asi dostali? Důstojník rozvědky i můj kolega překypovali optimismem, avšak velitel dělostřelců se tvářil dost pesimisticky. „Dvě nebo tři dávky šly mimo,“ zavrčel, „dneska máme špatný den.“ Zhlkli jsme ovesnou kaši a vejce na slanine a vrátili jsme se na místa. Naše dělo znovu vypálilo a opět nepřišla žádná odpověď. Pak se ke břehu vydal motorový člun, což bylo podle mne zatím asi největší dobrodružství toho dne.

Spustili člun na hladinu a naložili do něho kulomet z pevniny. Vedle něj navršili spousta pytlů s pískem. K veliteli obsluhy kulometu do člunu skočil i světlovlasý záložní důstojník s mladistvou tvář. K odplutí se chystal i britský modrokabátník, afričtí vojáci a námořníci, stejně jako dva strojníci, jeden z Anglie, druhý z Goa. Měli prohledat řeku a zadržet všechny kánoe, které objeví.

Srdce se mi rozbušilo vzrušením, když jsem veliteli obsluhy kulometu přál šťastnou cestu. Byl tuším svobodný, ale ten druhý důstojník měl ženu a děti. Pravděpodobně je čekaly krušné chvíle. Jako poslední vklouzl do člunu můj půvabný přítel bez hvězd a odznaků na uniformě. Zdálo se, že se pohybuje, jak se mu líbí, a nikdo jeho služby neodmítá. Člun s vrčením odrazil od lodi, proplul kolem skalisek, zahnul kolem výběžku pevniny a zmizel nám z očí. Naše loď zvolna plula kupředu, pak se zastavila a znovu vypálila. Tentokrát jsme vystřelili mnohokrát. Z té palby mi bylo mdlo a byl jsem unavený, a tak jsem si sedl před lékařovu kajutu. Můj kolega byl mnohem čilejší a veselejší. Díky velkorysosti námořního velitele si směl nechat nábojnici. „Je to tak báječný suvenýr,“ řekl mi.

Já jsem však po žádné nijak zvlášť netoužil. Vzpomněl jsem si, že v kostele u jezera je po takových suvenýrech velká poptávka, lidé je totiž používají jako vázy na vánoční dekorace. Také jsem myslel na hrůznou spoušť rozervaných těl *askariů*, kterou ty báječné suvenýry nejspíš měly na svědomí. V příští půlhodině jsem také musel myslet na dobrodruhy, kteří si to sviští po řece v motorovém člunu. Ale z jejich zklamaného hlášení posléze vyplynulo, že na ně nikdo nevystřelil ani ránu.

Když jejich člun přirazil k boku naší lodi, kulometčík zakřičel: „Vystřelili jsme z maxima na pár domorodců a jednoho Evropana na břehu. Viděli jsme i nějaké kánoe, asi tři. Byli v nich *askariové* a pobízeli veslaře. A jako naschvál se maxim zrovna v tu chvíli rozhodl zlobit a zasekl se. Tak jsme je nedostali.“ Zatímco druzí nadávali, náhodou jsem zachytil pohled přítele v khaki uniformě. Tvářil se na to všechno docela spokojeně. Pak kulometčík ještě dodal: „Kdyby se to zrovna v tu chvíli nezaseklo, tak jsme je všechny poslali pod vodu.“

Napadlo mě, jestli tuhle pozoruhodnou shodu okolností někdo nezařídil. Tázavě jsem pohlédl na svého přítele, on se však jen usmíval. Jeho tváře v sobě měla zvláštní půvab. Nebyl v ní strach, ale ani sebemenší náznak krutosti. Na mou otázku odpovídaly jeho hnědé oči a chlapecké rty tím nejpříjemnějším úsměvem. Hnědé oči se zajímavě snoubily s jeho velmi plavými vlasy. Bílou přílbu měl na žluté hlavě posazenou hodně dozadu. Za půl hodiny už jsme byli opět ve svých bojových pozicích. Naši střelci pálili na jednotlivé *askarrie* (opravdu to všechno byli *askariové*, a ne nešťastní vesničané?), jež bylo možno rozeznat na břehu. Kolem nás znovu přešel signalista. Když byl u mě, uchopil pušku a vystřelil. Jeden z kulometů mezitím zuřivě pracoval na plné obrátky, a když důstojník burácející stroj zaměřoval, měl ve tváři kamenný výraz. A tu jsem uviděl, jak k němu můj přítel samotář přistoupil a zůstal stát těsně za ním. Prásk! Kulka zasvítila těsně nad mužovou hlavou. „Málem ho lízla,“ řekl mi pak dozorcí důstojník. „Někdo mířil moc vysoko, jinak by to ten, co obsluhoval dělo, dostal.“

I tak pro mne bylo záhadou, proč ta kulka nezasáhla hezkou hlavu za ním, tu hlavu, která v mých představách nesporně napomohla tomu, aby střela letěla tak vysoko. Ten, který se vystavil střele, přišel ke mně nedotčen. „Vypadalo to dost natěsno,“ oslovil mě s úsměvem. A zůstal s námi až do konce toho krutého dopoledne. Usmíval se a vybízel mě, abych se tvářil radostně, když šel kolem kapitán. Nevyčítal mi, že sedím v bezpečí za opevněním a trhnu sebou pokaždé, když zaburácí čtyřpalcové dělo? Trochu ironicky se usmíval i ve chvíli, kdy se objevil můj kolega, dosud laskající svou trofej a rozplývající se nad tím, jak je báječná. Znovu a znovu se usmíval, když za ním přecházel po palubě sem a tam a pozoroval ho v nemilosrdné palbě. Usmíval se, když přistoupil k dělu. Občas zkontroloval počínání zaměřovače, nebo mi to tak aspoň připadalo, soudě podle jeho pohybů. Usmíval se i potom, když důstojník rozvědky odhadoval, jaké že obrovské ztráty jsme způsobili nepříteli v pevnostech a zákopech. Rozhovor vedl se svým druhem od kulometu a přeli se o tom, zda jsme jich opravdu dostali tolik. Jeden výmluvně tvrdil, že ano, druhý, že ne. Vysoký posluchač se při jejich debatě zadumaně usmíval. Po posledním výstřelu z šestiliberky, předtím než jsme šli na oběd, ke mně muž přistoupil a rozloučil se se mnou. „Ale uvidím vás ještě na palubě, že ano?“ zeptal jsem se. „V zátoce vás přece nevysadíme dřív než těsně před západem slunce...“ „Třeba vystoupím mnohem dřív,“ řekl, ale jak, to neovysvětlil. Na palubu mi upadla modlitební knížka a on ji zvedl a podal mi ji.

„Nezapomeňte se držet své vlastní cesty,“ řekl. „Líbí se mi ta modlitba ke svatému Michaelovi ve vaší knížce. V dnešní bitvě bezpochyby zachráníl nemálo lidských životů, a to na obou stranách. Je dost pravděpodobné, že má o válce nadpozemské představy, protože je sám nadpozemskou bytostí. Možná že tím drakem, s nímž vede válku, válku proti smrti, není ani Anglie ani Německo, ale ten svár mezi nimi.“

„Co tím myslíte?“ zeptal jsem se, neboť mě to zmátlo. Ale on se jen usmál a nijak blíže to nevysvětlil.

„Mimochodem,“ pravil, „říká se, že jste slíbil, že když se živ a zdráv vrátíte na jih, postavíte svatému Michaelovi misijní kostel.“ Později jsem si lámal hlavu nad tím, od koho se to dověděl.

„Ano,“ řekl jsem mu, „a kdybych se nevrátil, zahrnul jsem toto přání do své závěti.“

„Co takhle vzít si nějaké nábojnice, když vám je nabízejí?“ navrhl. „Nemusíte je v kostele používat jako oltářní vázy. Skvěle by se vyjímal u nohou svatého Michaela, jako hladcí, lesknoucí se hadi zabijáci, kteří by byli drakem, kterého by mohl ušlapat – a to s chutí. Sbohem.“

Vytratil se mezi námořníky, právě když mě stevard zavolał k vystydle polévce. Po zbytek plavby jsem už ho nespátřil a od onoho zářijového dne jsem se s ním už nikdy neseťkal. Lidé, kterých jsem se na něj ptal, podle všeho nevěděli, o koho jde. Později jsem si často kladl otázku, kdo to byl, a vytvořil jsem si jistou teorii. Patrně uhodnete jakou, i když to tu nenapíšu.

Přeložil Vladimír Klíma.

Povídka se původně objevila pod názvem „New Light on an Old Champion“ v souboru Cinderella in the South. Twenty-Five South African Tales (Oxford, Blackwell 1919).

Arthur Shearley Cripps (1869–1952) – anglikánský kněz, misionář, prozaik a básník. Prožil téměř padesát let svého života v Jižní Rhodesii (dnešním Zimbabwe), poblíž města Enkeldoornu (dnes Chivhu). Jako obhájce práv Afričanů se opakovaně dostával do konfliktu s Britskou jihoafrickou společností a v rámci bělošské komunity byl do značné míry izolován. Kromě básní (např. *Africa: Verses* [1939]), povídek (mj. *Faerylands Forlorn: African Tales* [1910]) a románů (*Bay-Tree Country* [1913]) je též autorem spisu *An Africa for Africans: A Plea on Behalf of Territorial Segregation Areas and Their Freedom in a Southern African Colony* (1927), jenž podle mnohých předjímá některé ze současných problémů Zimbabwe. O vztahu místních obyvatel ke Crippsovi výmluvně hovoří skutečnost, že je dnes po něm pojmenována ulice v Harare a že v oblasti, kde působil, místní obyvatelé dosud každoročně pořádají slavnost na jeho počest. Česky zatím vyšla pouze jediná Crippsova povídka „Charnwoodský les“ (in: *Přivolávač deště*. Moderní zimbabwské povídky. Ed. Jaroslav Olša jr. a Malaba Mbongeni, Praha, DharmaGaia 2003).

Jeho praprasynovcem je velšský básník, prozaik a televizní moderátor Owen Cripps (1974), autor knihy *The Dust Diaries* (2004), spojující v sobě současný cestopis o Zimbabwe a polofiktivní deník výše zmíněného autorova předka. V roce 2005 byla tato kniha vyhlášena velšskou knihou roku.